Index

Reports of Project Work/Study Tour

Bachelor of Arts

(2020-21)

Sr. No.	Reports	Page No.
	Academic Year 2020-2021	
1.	Study Tour B.A.III (Geography)	2 – 18
2.	Project Work B.A.III (Economics)	19 – 20
3.	Project Work B.A.III (Political Science)	21 – 22
4.	Project Work B.A.III (Sociology)	23 – 35
5.	Project Work B.A.III (History)	36 – 37

ACADEMIC YEAR

2020-2021

Study Tour B.A.III (Geography)

महात्मा गांधी कला, विज्ञान व स्व. न. पं. वाणिज्य महाविद्यालय, आरमोरी

सामाजिक - आर्थिक सर्वेक्षण

भूगोल विभाग

सत्र -२०२० - २१

पळसगाव येथील भौगोलिक रचना

1) स्थान :–

गडचिरोली जिल्हा दि. 26 ऑगस्ट 1982 पासुन अस्तित्वात आला 14412 चौरस की.मी. क्षेत्र गडचिरोली जिल्हयाने व्यापलेला आहे. भौगोलिक दृष्टया गडचिरोली जिल्हयातील आरमोरी तालुका उत्तर–पश्चिम दिशेस असुन पळसगाव हे ठिकाण आरमोरी तालुक्यापासुन 08 कि.मी .अंतरावर उत्तर–पूर्व दिशेस आहे व पळसगाव या गावाच्या पूर्वेकडे उत्तर–दक्षिण वाहणारी गाढवी नदी आहे. पळसगाव या गावाचा अक्षवृत्तीय विस्तार – 20° 31' 13" उत्तर व रेखावृत्तीय विस्तार – 82° 02' 16" पूर्व इतका आहे.

2) हवामान व पर्जन्य :–

गडचिरोली जिल्हयातील हवामानात विविधता आढळते. ज्यामध्ये उन्हाळा मे व जून महिण्यात सर्वात उष्ण मानल्या जाते. उन्हाळयात सरासरी 47 ते 48 से.पर्यंत तापमान जाते. तर हिवाळयात रात्रीचे तापमान 9 ते 11 से. पर्यंत गेलेले दिसते.

या जिल्हयात मुख्यत्वे करून मान्सुन वाऱ्यापासुन पाऊस पडतो.सर्वसामान्य पर्जन्यमान 1400 ते 1500 मी.मी. इतके असुन जून ते ऑक्टोंबर या काळात पाऊस पडतो.

3) नदी प्रणाली:–

गडचिरोली जिल्हयात मुख्य नदी वैनगंगा हि आहे. वैनगंगा हि नदी गडचिरोली जिल्हयाच्या पश्चिम सिमेवरून वाहते व कासवी येथून पूर्वेकडे गाढवी हि नदी वाहते. दक्षिण सिमेवरून गोदावरी, पूर्व सिमेवरून इंद्रावती हि नदी वाहते त्याशिवाय दिना, खोब्रागडी, कठाणी, पोर, निब्रा, कोटरी, पर्लकोटा, पामुलगौतम या महत्वाच्या नदया आहेत.

4) मृदा (जमीन):–

पळसगाव येथिल मृदा हि वैनगंगा नदीकिनाऱ्याच्या सखल भागात येणारी आहे.जिल्हयाच्या पश्चिमेला उत्तर–दक्षिण वैनगंगा नदी वाहते. नदी किनाऱ्याच्या सखल भाग सुपीक असुन चिखल मातीचा आहे. यातील जमीन लोम वाळू मिश्रीत व मुरमाड आहे.गडचिरोली, आरमोरी, चामोर्शी तहसीलीचा भाग यात समाविष्ट असून भात हे प्रमुख पिक आहे.

5) पिके :–

गडचिरोली जिल्हयातील सर्वच तालुक्यात भात (तांदूळ) हे पिक महत्वाचे पिक असून जवळपास 75 टक्के क्षेत्र हे भात पिकाखाली असलेले दिसते. सोबतच तूर, पोपट, मिरची, भाजीपाला इत्यादी पिके दिसून येतात.

6) वाहतूक व दळणवळण :–

गडचिरोली जिल्हयात नागपूर–गडचिरोली–सिरोंचा मार्ग, गडचिरोली –चंद्रपूर मार्ग, गडचिरोली–धानोरा–राजनांदगाव मार्ग महत्वाचे आहेत. राज्य शासनाच्या जिल्हा परिषद व सार्वजनिक बांधकाम विभागामार्फत 2012 अखेर पर्यंत 11798 कि.मी. लांबीचे रस्ते जिल्हयात बांधण्यात आले.

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,

Art's, Science & late N.P. Commerce College, Armori

पळसगाव येथील कृषी व सामाजिक - आर्थिक सर्वेक्षण

सत्र:- २०२०-२१

पळसगाव या गावातील लोकांची जैवविविधता नोंद वही अंतर्गत कृषी व सामाजिक – आर्थिक घटकांचे सर्वेक्षण करून जातीविषयक माहिती, धर्मांविषयक माहिती, कुटुंब प्रमुखाचा व्यवसाय , कुटुंब प्रमुखाकडे असलेली शौचालयाची व्यवस्था, गॅसची व्यवस्था, कुटुंब प्रमुखाकडे असलेला घराचा प्रकार इत्यादी कुटुंबविषयक माहिती जाणून घेतली. जैवविविधतेच्या अभ्यासासाठी शेती विषयक माहिती अतंर्गत शेतीतील शेतजमिनीचे क्षेत्र (एकरमध्ये), हंगामानानुसार घेतली जाणारी पिके, खरीप व रब्बी हंगामातील पिके व त्याचे क्षेत्र शेतकऱ्याकडील विविध पीकांचा प्रकार, मृदाप्रकार, शेत जमिनीचे क्षेत्र, शेत सिंचनाचा व सिंचन साधनाचा प्रकार, इतर दुय्यम पिके, शेती मशागतीसाठी लागणारा खर्च, शेतीकरिता घेतलेल्या कर्जाचे प्रकार , शेतीसोबत असलेले जोड व्यवसाय, अन्नधान्य विक्रीचे प्रमाण व मूल्य, उत्पादन व खर्च, तसेच विविध शासकीय योजनाचा लाभ इत्यादी विषयी माहिती जाणून घेतली आहे. ज्यामध्ये विद्यार्थ्यांनी प्रत्यक्ष 158 कुटुंबातील माहिती प्रश्नावलीच्या सहाय्याने भरून घेतली.

पळसगाव येथील सामाजिक - आर्थिक सर्वेक्षण

बी. ए. भाग 3 सेमिस्टर VI च्या विद्यार्थ्यांनी पळसगाव येथील कृषी, सामाजिक, आर्थिक सर्वेक्षण करून खालील माहिती प्राप्त केलेली आहे.

अ) कुटुंबविषयक माहिती :–

1) कुटुंब प्रमुखाचा धर्म :–

अ. क्र.	हिंदू	शीख	बौद्ध	ख्रिश्चन	मुस्लीम	एकूण
एकूण संख्या	142	–	16	–	–	158

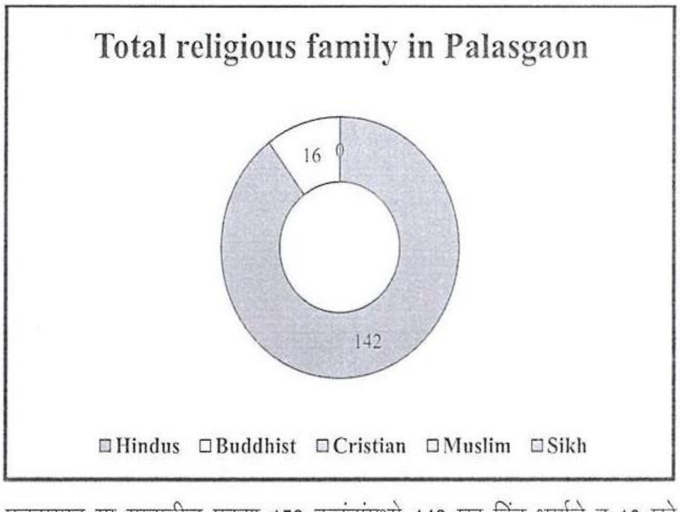

पळसगाव या गावातील एकूण 158 कुटुंबांमध्ये 142 घर हिंदू धर्माचे व 16 घरे बौद्ध धर्माचे आहेत. तर इतर धर्माचे प्रमाण दिसत नाही.

2) कुटुंबाची जात व प्रवर्ग :–

अ. क्र.	ST	SC	OBC	Open	NT	SBC	एकूण
एकूण संख्या	34	21	77	–	26	00	158

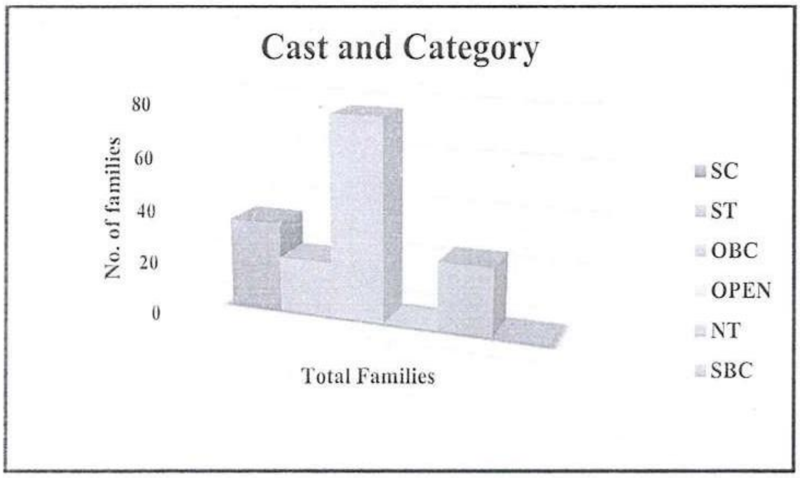

पळसगाव या गावातील एकूण 158 कुटुंबांच्या प्रवर्गामध्ये 77 कुटुंब OBC प्रवर्ग, 21 कुटुंब SC प्रवर्ग, 21 कुटुंब SC प्रवर्ग, 34 कुटुंब ST प्रवर्ग, व 26 कुटुंब NT प्रवर्गातील आहेत. तसेच इतर मागास प्रवर्ग ,अनुसूचीत जमाती, वि.भा.भ.ज. व अनुसूचीत जाती मध्ये इतर मागास प्रवर्गाचे (OBC) कुटुंबांचे प्रमाण सर्वात जास्त दिसून येते.

3) कुटुंबाचा व्यवसाय :–

अ. क्र.	शेती	व्यवसाय	नोकरी	इतर	एकूण
एकूण संख्या	148	04	04	02	158
%	93.67	2.53	2.53	1.26	100

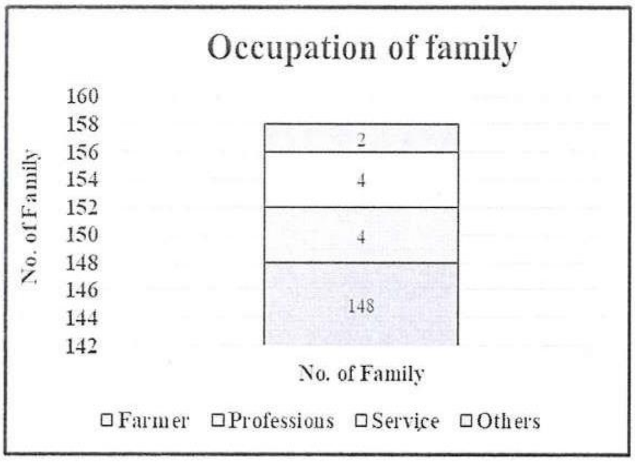

पळसगाव या गावातील मुख्य व्यवसायात शेती व शेतमजुरी प्रमुख आहे. ज्यामध्ये 148 कुटुंबांचा व्यवसाय शेती व 4 कुटुंब व्यवसाय व 4 कुटुंब नोकरी व्यवसायात गुंतलेले आहेत.

4) कुटुंब प्रमुखाकडे असलेली शौचालयाची व्यवस्था :–

अ. क्र.	शौचालयाची व्यवस्था असलेले कुटुंब	शौचालयाची व्यवस्था नसलेले कुटुंब	एकूण कुटुंबे
एकूण संख्या	108	50	158
%	68.35	31.64	100

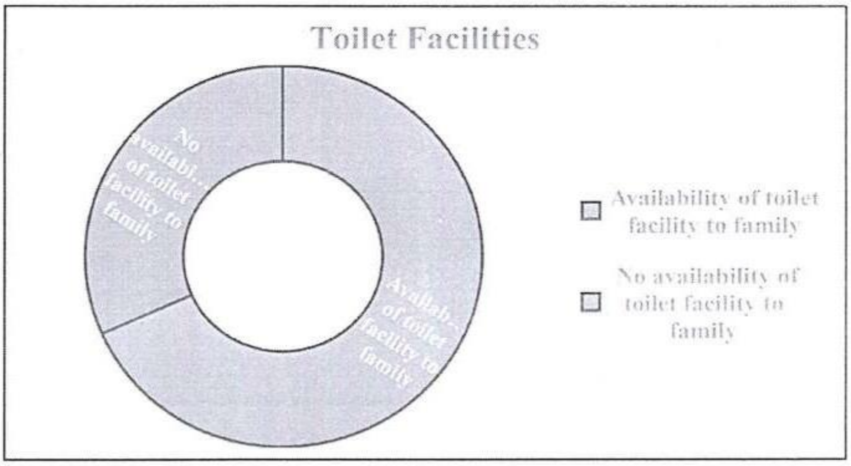

पळसगाव येथील 158 कुटुंबांपैकी 108 कुटुंबांकडे शौचालय आहेत. तर 50 कुटुंबांकडे शौचालयाची व्यवस्था नाही.

5) कुटुंबाच्या घराचा प्रकार :–

अ. क्र.	कच्चे घर	पक्के घर	एकूण कुटुंबे
एकूण संख्या	91	59	158
%	57.59	37.34	100

पळसगाव येथील 158 शेतकरी कुटुंबांपैकी 63 कुटुंबांकडे पक्के घर व 95 कुटुंबांकडे कच्च्या स्वरूपाचे घर दिसून येतात.

6) कुटुंब प्रमुखाकडे असलेली गॅसची व्यवस्था आहे :–

अ. क्र.	साधा गॅसची व्यवस्था असलेले कुटुंब	उज्वला गॅस गॅसची व्यवस्था असलेले कुटुंब	एकूण कुटुंबे
एकूण संख्या	95	63	158
%	60.12	39.87	100

पळसगाव येथील 158 शेतकरी कुटुंबांपैकी 108 कुटुंबांकडे साधा गॅस आहेत. तर 50 कुटुंबांकडे उज्वला गॅसची व्यवस्था आहेत.

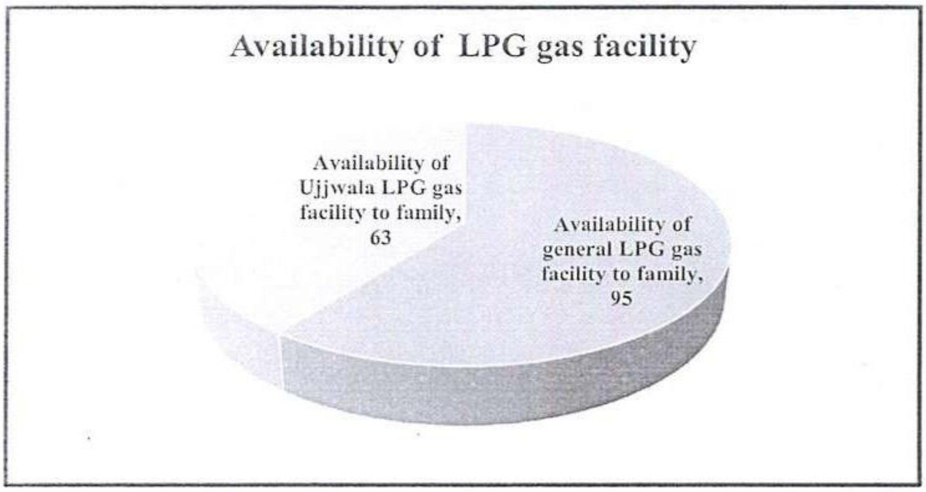

➢ पळसगाव येथील कृषी भूधारकांचे प्रमाण :–

1) शेतकऱ्यांकडील असलेल्या शेतीचे प्रमाण (एकरमध्ये) :–

शेतीचे प्रमाण (एकरमध्ये)	जास्त क्षेत्र 5 पेक्षा जास्त	मध्यम क्षेत्र 3 – 5	कमी क्षेत्र 1 – 3	अल्प भूधारक 0 – 1	एकूण
एकूण कुटुंब	04	41	65	48	158

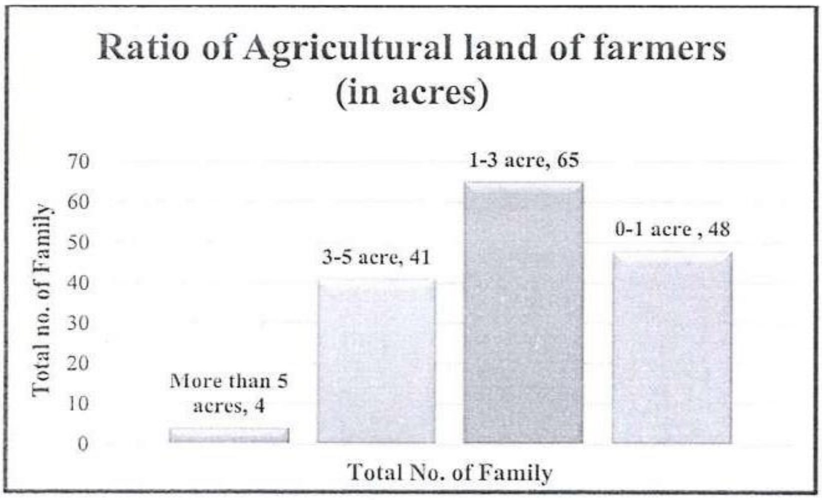

पळसगाव गावातील कृषक कुटुंबाकडे असलेले शेतीचे प्रमाण अभ्यासले असता असे लक्षात येते की, 5 एकरपेक्षा (अधिक) जास्त भूमी असणारे एकूण 12 शेतकरी कुटुंबे आहेत. 3 ते 5 एकर भूमी असणारे 31 कुटुंबे, 1 ते 3 एकर क्षेत्र असणारे 55 कुटुंबे तर 48 कुटुंबाकडे 1 एकरपेक्षा कमी जमीन असून ते अल्पभूधारक आहेत.

2) शेत जमिनीचा प्रकार :–

अ. क्र.	सिंचीत	कोरडवाहू	दोन्ही	एकूण
एकूण कुटुंब	34	90	34	158

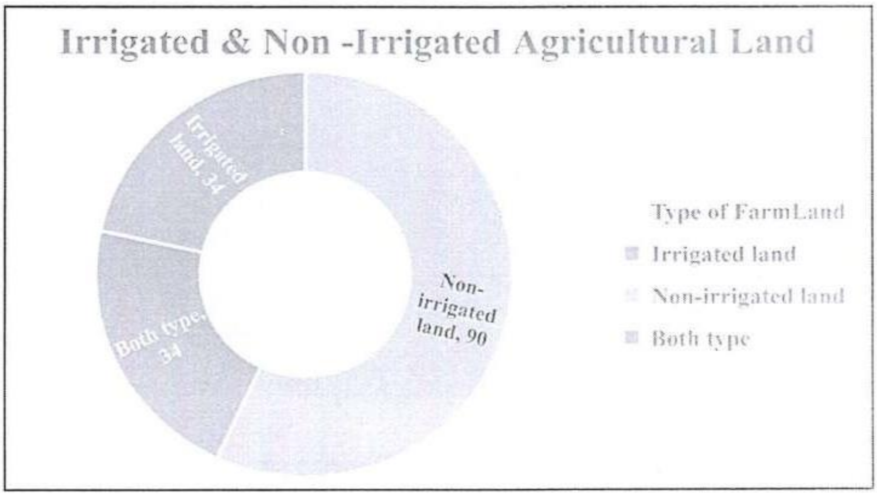

पळसगाव येथील शेतजमिनीच्या प्रकाराचा अभ्यास केला असता असे लक्षात येते की, एकूण कृषी योग्य क्षेत्रापैकी 34 कुटुंबाकडे कृषी क्षेत्र सिंचनाखालील आहे, तर 90 कुटुंबाकडे कृषी क्षेत्र हे कोरडवाहू प्रकारचे आहे. या व्यतिरिक्त 34 कुटुंबाकडे कृषी क्षेत्रात दोन्ही प्रकारे कृषी क्रिया केल्या जातात.

3) शेतातील मृदा प्रकार (एकरमध्ये) :–

शेतीचे प्रमाण (एकरमध्ये)	काळी मृदा	तांबडी मृदा	रेताळ मृदा	खडकाळ मृदा	एकूण
एकूण कुटुंब	76	47	14	21	158

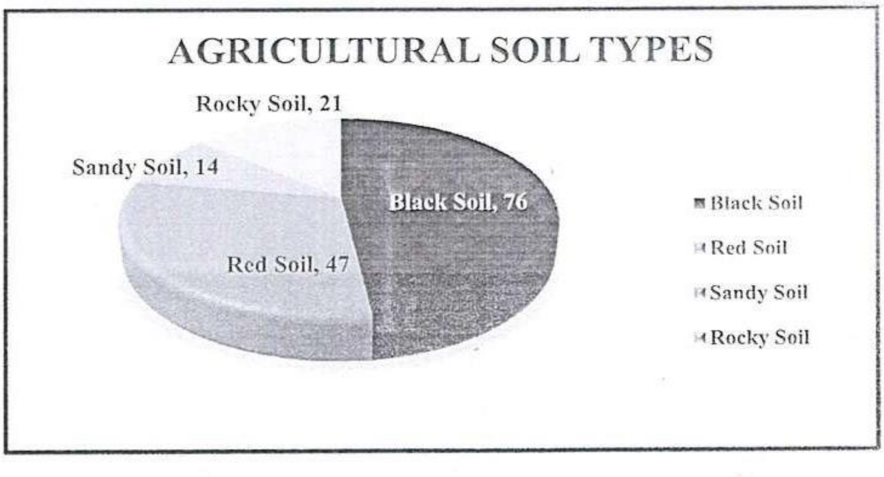

- काळी मृदा :–

पळसगाव या गावातील विश्लेषणात असे दिसून आले की पळसगाव येथील शेतात 76 कुटुंबाकडे काळी मृदा आढळून येते.

- तांबडी मृदा :–

पळसगाव येथील शेतात 47 कुटुंबाकडे तांबडी मृदा आढळून येते.

- रेताळ मृदा :–

पळसगाव येथील विश्लेषणात असे आढळले की, पालोरा येथील शेतात 14 कुटुंबाकडे रेताळ मृदा आहे.

* खडकाळ मृदा :–

पळसगाव येथील विश्लेषणात 21 कुटुंबाकडे खडकाळ मृदा आढळते.

शेतातील मृदा प्रकाराचे विश्लेषण करताना असे आढळून येते की, पळसगाव येथील शेतात सर्वात अधिक काळी मृदा आढळून येते आणि नंतर रेताळ मृदा सर्वात कमी तांबडी मृदा असल्याचे आढळते.

4) शेतीकरिता आवश्यक सिंचन साधनांचा वापर :–

अ.क्र.	सिंचन साधने	सिंचन साधनांचा वापर करणारे शेतकरी कुटुंबे
1	विहीर	25
2	कालवा	15
3	कुपनलिका	06
4	तलाव	24
5	नदी	24
6	ठिबक सिंचन	10
7	तुषार सिंचन	11
8	सिंचन साधनांचा वापर न करणारे शेतकरी कुटुंबे	43
	एकूण	158

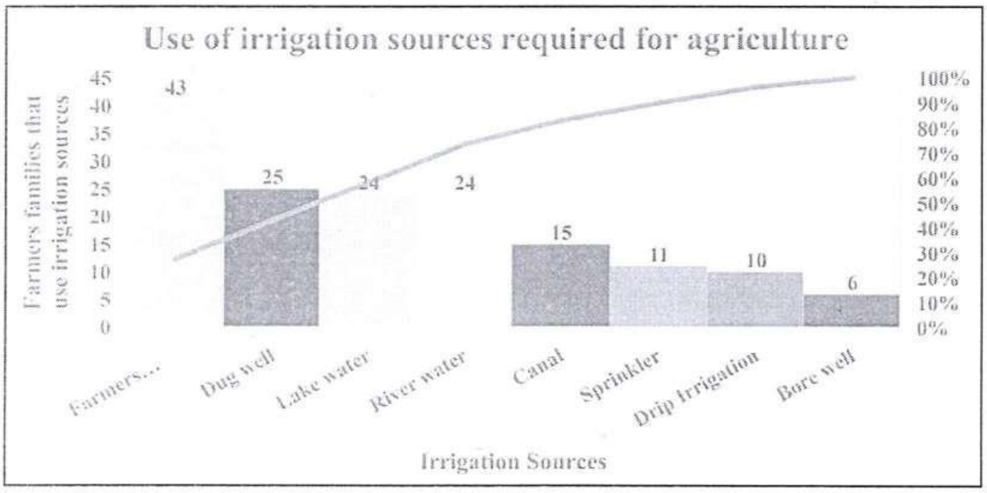

पळसगाव या गावातील 158 शेतकरी कुटुंबामध्ये शेती विषयक सिंचन साधनाचे विश्लेषण करताना रब्बी हंगामात असे दिसून येते की, 25 शेतकरी कुटुंबे विहिरीद्वारे, 15 शेतकरी कुटुंबे कालव्याद्वारे, शेतकरी कुटुंबे 06 कुपनलिकांद्वारे, शेतकरी कुटुंबे 24 तलावांद्वारे 10 शेतकरी कुटुंबे ठिबक सिंचनाद्वारे, 11 शेतकरी कुटुंबे तुषार सिंचनाद्वारे, आणि शेतकरी कुटुंबे 24 नदीद्वारे सिंचन करत असल्याचे आपल्याला आढळून येते. तर सिंचन साधनांचा वापर न करणारे 43 शेतकरी कुटुंबे हे कोरडवाहू प्रकारची शेती करत असल्याचे दिसून येते.

यावरून आपल्याला असे लक्षात येते की, शेतावरील आवश्यक सिंचन साधनात सर्वात जास्त खरीप हंगामात कालवा या साधनाचा आणि रब्बी हंगामात विहीर या साधनाचा वापर केला जातो.

5) शेतीसोबत असलेले जोड व्यवसाय :-

अ.क्र.	व्यवसायाचे स्वरूप	शेतकरी कुटुंबे
1	दुग्ध व्यवसाय	17
2	कुक्कुट पालन	12
3	शेळी पालन	38
4	मत्स्य पालन	00
5	शेत मजुरी	79
6	पशूपालन	06
7	इतर	10

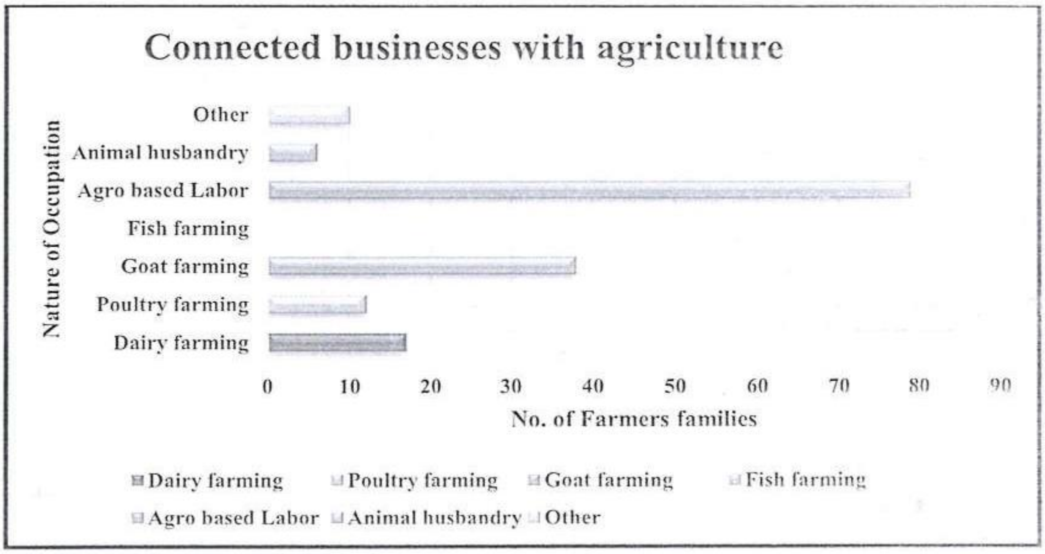

पळसगाव या गावामध्ये सर्वेक्षण केल्यावर असे दिसून येते की, त्या गावात शेती व्यवसायासोबत असलेले जोड व्यवसाय सुद्धा आपल्याला त्या गावामध्ये दिसून येतात. त्यामध्ये दुग्ध व्यवसायामध्ये 17 कुटुंबे, कुक्कुट पालनामध्ये 12 कुटुंबे, शेळी पालनामध्ये 38 कुटुंबे तर 79 कुटुंबे हे शेत मजुरी करत असल्याचे दिसून येते. इत्यादी प्रकारचे जोड व्यवसाय पळसगाव मध्ये दिसून येतात.

06) शेतीसाठी घेतलेल्या कर्जाचा प्रकार :-

अ.क्र.	कर्ज देणारे घटक	एकूण कुटुंबे
1	सरकारी बॅंक	31
2	सहकारी बॅंक	16
3	सावकार	06
4	इतर	29
5	कर्ज न घेणारे	76
एकूण		158

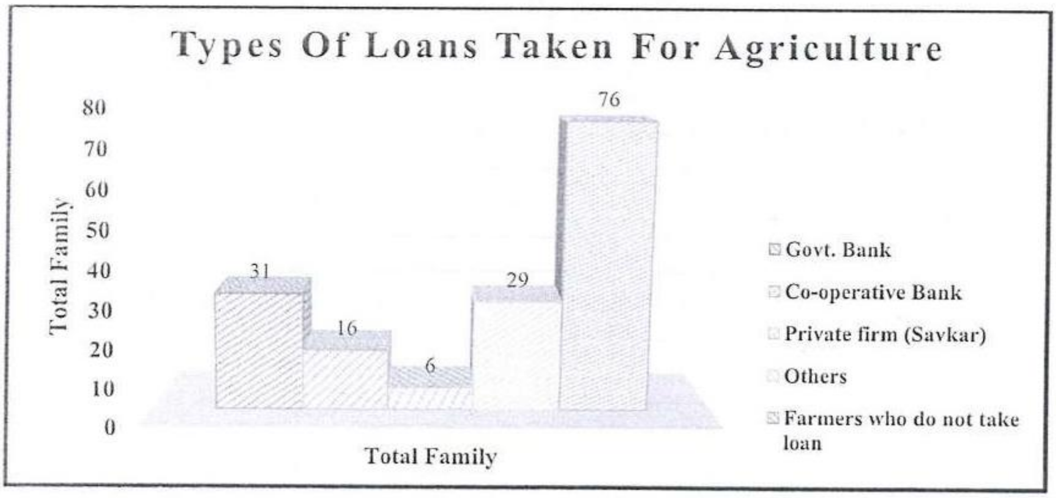

पळसगाव गावातील खरीप व रब्बी हंगामातील 158 कुटुंबांपैकी सरकारी बॅकेकडून 31 कुटुंबांनी कर्ज घेतले आहे. सहकारी बॅकेकडून 16 कुटुंबांनी, सावकाराकडून 31 कुटुंबांनी, तर 29 कुटुंबांनी इतर लोकांकडून कर्ज घेतले आहे. तसेच कर्ज न घेणारे 76 कुटुंबांनी कर्ज घेतलेले नाही

7) शेतात वापरण्यात येणारी खते :–

अ.क्र.	खतांचा वापर	एकूण कुटुंबे
1	सेंद्रीय	53
2	रासायनिक	85
3	दोन्ही	20
4	एकूण	158

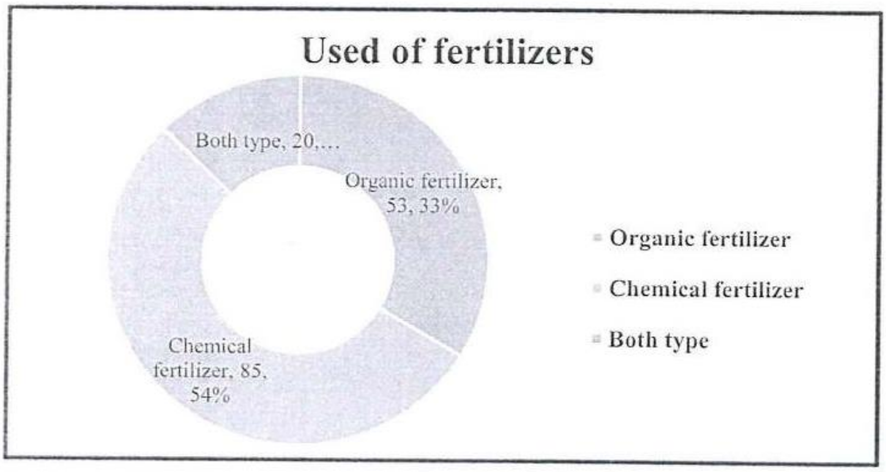

➢ खरीप व रब्बी हंगामातील खतांचा वापर :–

पळसगाव या गावातील 158 कुटुंबांपैकी खरीप व रब्बी हंगामातील खतावरील खर्चाचा विश्लेषण करताना आपल्याला असे दिसून येते की सेंद्रीय खताचा वापर करणारे 53 शेतकरी कुटुंबे रासायनिक खताचा वापर करणारे 85 शेतकरी कुटुंबे तसेच दोन्ही खताचा वापर करणारे (सेंद्रीय व रासायनिक) 20 शेतकरी कुटुंबे दिसून येतात.

यावरून आपल्याला असे लक्षात येते की खरीप व रब्बी हंगामात सेंद्रीय खतापेक्षा व रासायनिक खताचा वापर करणारे शेतकरी कुटुंबे जास्त दिसून येतात.

8) शेतातील घेतलेले महत्त्वाचे पिक :–

अ.क्र.	पिकाचे नाव	एकूण कुटुंबे
1	धान	84
2	तूर	33
3	धान व तूर	23
4	इतर	18
एकूण		158

पळसगाव येथील कृषी आर्थिक सर्वेक्षणात असे दिसून येते की, गावातील शेतकरी वेगवेगळ्या हंगामात वेगवेगळ्या पिकांची लागवड करतात. यात प्रामुख्याने खरीप हंगामात एकूण लागवडीखालील क्षेत्रामध्ये महत्त्वाचे तांदळाचे पिक (धान) घेतले जाते.

पळसगाव या गावातील 158 कुटुंबांपैकी 84 शेतकरी कुटुंबांनी धान पिकाची लागवड केली 33 शेतकरी कुटुंबांनी तूर पिकाची लागवड केली तसेच धान व तूर एकत्रित पिकाची लागवड करणार 23 शेतकरी कुटुंबे दिसून येतात.

09) अन्नधान्य विक्रीचे स्वरूप :–

अ. क्र.	विक्रीचे स्वरूप	एकूण कुटुंबे
1	शासकीय	45
2	खाजगी	75
3	दोन्ही	28
4	इतर	10
एकूण		158

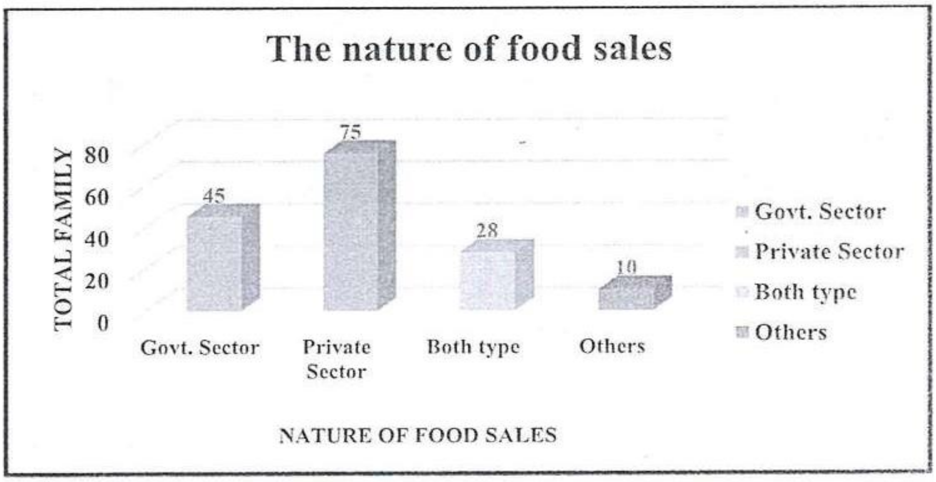

पळसगावामध्ये अन्नधान्य खाजगी स्वरूपात विक्रीचे प्रमाण जास्त आहे. ज्यामध्ये खाजगी स्वरूपात 75 शेतकरी कुटुंबांनी अन्नधान्य विक्री केली, शासकीय स्वरूपात 45 शेतकरी कुटुंबांनी अन्नधान्य विक्री केली तर खाजगी व शासकीय या दोन्ही स्वरूपात 45 शेतकरी कुटुंबांनी अन्नधान्य विक्री केली. अशाप्रकारे पळसगावामध्ये अन्नधान्य व विक्रीचे प्रमाण व स्वरूप दिसून येते.

10) शेतकऱ्याला शेतीकरिता येणारा एकूण खर्च, उत्पन्न व नफा :–

अ. क्र.	शेती क्षेत्र (एकरमध्ये)	एकूण खर्च (रूपयात)	उत्पन्न (क्विंटल मध्ये)	एकूण उत्पन्न (रूपयात)	एकूण नफा
1	अल्प भूधारक 0 – 1 एकर	859000	379	702000	157000
2	कमी क्षेत्र 1 – 3 एकर	1301000	866	1323000	22000
3	मध्यम क्षेत्र 3 – 5 एकर	680000	420	705000	25000
4	जास्त क्षेत्र 5 एकर पेक्षा जास्त	85000	40	100000	20000

पळसगाव येथील कृषी लागवडी खालील क्षेत्रामध्ये खरीप व रब्बी हंगामात येणारा मशागतीचा खर्च, उत्पन्न व नफा अभ्यासला असता दोन्ही हंगामातील शेती लागवडीचे क्षेत्र 0 – 1 एकरमध्ये एकूण खर्च 859000 रूपये, उत्पन्न 379 क्विंटल मध्ये, एकूण उत्पन्न 702000 (रूपयात) झाले, तर एकूण नफा 157000 इतका झाला.
1 – 3 एकरमध्ये एकूण खर्च 1301000 रूपये, उत्पन्न 866 क्विंटल मध्ये, एकूण उत्पन्न 1323000 (रूपयात) झाले, तर एकूण नफा 22000 इतका झाला. 3 – 5 एकरमध्ये एकूण खर्च 680000 रूपये, उत्पन्न 420 क्विंटल मध्ये, एकूण उत्पन्न 705000 (रूपयात) झाले, तर एकूण नफा 25000 इतका झाला. 5 एकर पेक्षा जास्त क्षेत्रामध्ये एकूण खर्च 85000 रूपये, उत्पन्न 40 क्विंटल मध्ये, एकूण उत्पन्न 100000 (रूपयात) झाले, तर एकूण नफा 20000 इतका झाला.

यावरून आपल्याला असे लक्षात येते की, एकूण खर्च (रूपयात), उत्पन्न क्विंटल मध्ये, एकूण उत्पन्न (रूपयात) आणी एकूण नफा याचे प्रमाण व स्वरूप दिसून येते.

निष्कर्ष

पळसगाव येथील माहिती मिळवितांना प्रश्नावलीच्या सहाय्याने विद्यार्थ्यांनी सामाजिक व आर्थिक सर्वेक्षणाच्या माध्यमातुन 158 कुटूंबांचे प्रत्यक्ष सर्वेक्षण करून तेथिल शेती विषयक माहिती मिळविल्यानंतर नमुना निवड पध्दतीद्वारे काही निष्कर्ष आढळून आले ते खालील प्रमाणे :–

1) पळसगाव येथे 158 कुटूंबाचे सर्वेक्षणात विविध धर्मात हिंदूचे प्रमाण सर्वाधिक असून बौध्द धर्माचे प्रमाण अत्यल्प तर इतर धर्माचे प्रमाण दिसत नाही. तसेच इतर मागास प्रवर्ग ,अनुसूचीत जमाती, वि.भा.भ.ज. व अनुसूचीत जाती मध्ये इतर मागास प्रवर्गाचे (OBC) प्रमाण सर्वात जास्त दिसून येते.

2) पळसगाव येथील 158 पैकी 108 कुटुंबांकडे शौचालये असल्याचे दिसुन येते, तर 158 कुटुंबांपैकी 158 कुटुंबांकडे गॅसची व्यवस्था असल्याचे दिसुन येते. ज्यामध्ये उज्वला गॅस 63 कुटुंबांकडे दिसुन येतो.

3) पळसगाव येथे पक्क्या घरापेक्षा कच्च्या घराचे प्रमाण ही अधिक दिसून येते.

4) पळसगाव येथिल कुटूंबाकडे जास्तीत जास्त प्रमाणात शेतीक्षेत्र 1 ते 3 एकर शेती या गटात शेतीक्षेत्र सर्वाधिक कुटूंबाकडे असल्याचे दिसते तसेच सिंचन साधनांचा वापर न करणारे शेतकरी कुटुंबे असणाऱ्यांचे प्रमाण सर्वाधिक दिसून येते. सिंचनाच्या प्रमाणात कालवा व कुपनलीकेच्या तुलनेत विहीर, तलाव व नदीद्वारे मोठया प्रमाणात सिंचन केलेले दिसून येते.

5) पळसगाव येथिल शेतकरी शेतीमध्ये रासायनिक खतांचा वापर जास्त प्रमाणात करतात. खरीप व रब्बी हंगामातील महत्त्वाचे अन्नधान्याचे पिक म्हणून तांदूळ या पिकाचे सर्वाधिक उत्पादन घेतात.

6) पळसगाव येथिल शेतीक्षेत्रामध्ये काळी मृदा व रेताळ मृदा अधिक आढळते.

7) पळसगाव येथिल मुख्य पिक तांदूळ असनू त्यामध्ये आर.पी.एन., जय–श्रीराम, 1010 सुवर्णा ,पारस इत्यादी प्रमुख प्रंकार घेतले जातात.

8) पळसगाव येथील शेतकरी जास्तीत जास्त सरकारी बॅकेकडून कर्ज घेतलेले दिसतात, व शेतकरी शेतमालाची विक्री शासकीय स्वरूपापेक्षा खाजगी स्वरूपात विक्री मोठ्या प्रमाणावर करतांना दिसतात.

9) पळसगाव येथे शेतीशिवाय मुख्यतः शेतमजुरी हा दुय्यम व्यवसाय सर्वाधिक प्रमाणात केला जातो.

10) पळसगाव येथील कृषी लागवडी खालील क्षेत्रामध्ये एकूण खर्च, एकूण उत्पन्नाच्या तुलनेत एकूण नफ्याचे प्रमाण अधिक दिसून येते.

वरील घटकांवरून पळसगाव येथिल जैवविविधता विषयक नोंदीची माहिती मिळते.

Prof. Parag S. Meshram
Head
Department of Geography

PHOTO AND NEWS PAPER CUTTING

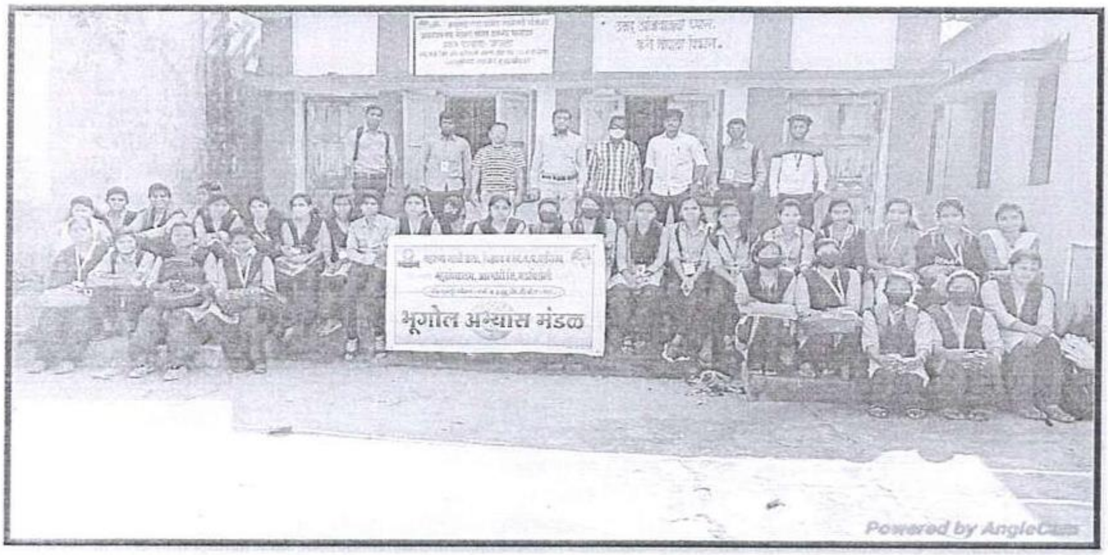

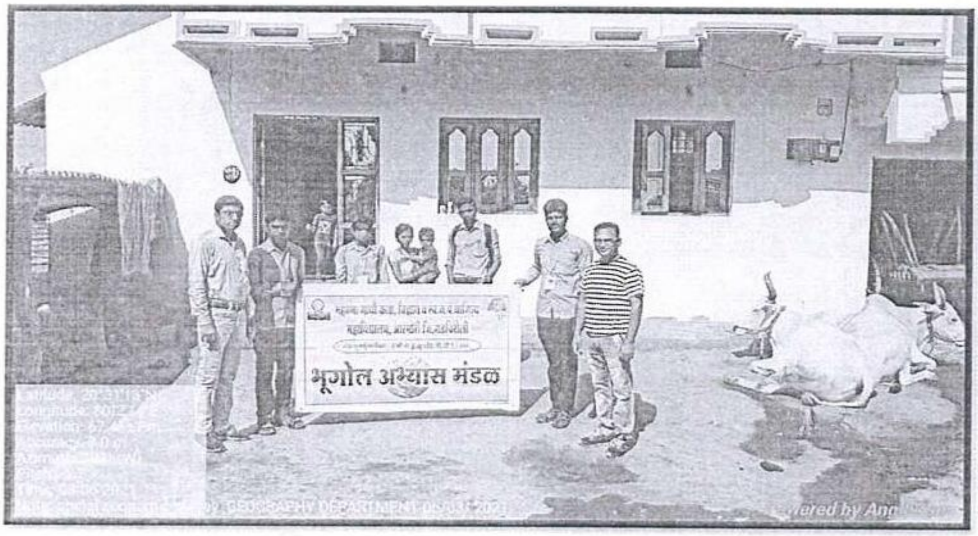

Collecting information through questionnaire method about Palasgaon Village (Socio- Agro-Economic Survey- B.A.II)– 06/03/2021)

भूगोल विभागाने केले सर्वेक्षण

आरमोरी, ता. १४ : महात्मा गांधी महाविद्यालयाच्या भूगोल विभागातर्फे प्राचार्य डॉ. खालसा यांच्या मार्गदर्शनात पर्यावरण अभ्यास समितीमार्फत बीए भाग २ च्या विद्यार्थ्यांनी पळसगाव येथे जैवविविधताविषयक सामाजिक व कृषी आर्थिक सर्वेक्षण केले.

या जैवविविधताविषयक सामाजिक व कृषी-आर्थिक सर्वेक्षणांतर्गत सामाजिक घटक व कृषी आधारित घटकांचा अभ्यास प्रश्नावलीच्या माध्यमाने विद्यार्थ्यांनी माहिती भरून घेतली. यामध्ये सामाजिक व कुटुंबविषयक माहिती, जात, धर्म, व्यवसाय, पुरुष व स्त्रियांचे प्रमाण, साक्षरता, शौचालयाची व्यवस्था व घरगुती गॅसचा वापर, शेतकऱ्यांकडील शेतीचे प्रमाण, शेतीतील मृदा प्रकार, प्रत्येक हंगामात घेण्यात येणाऱ्या पिकांची माहिती, शेती मशागतीसाठी लागणारा खर्च, पिकापासून मिळालेल्या उत्पन्नाची नोंद आदींची माहिती घेण्यात आली.

भूगोल विभागाचे जैवविविधताविषयक सर्वेक्षण

पुण्य नगरी / प्रतिनिधी

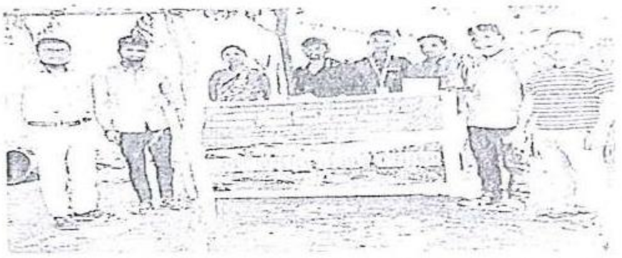

आरमोरी : येथील महात्मा गांधी महाविद्यालयात भूगोल विभागातर्फे प्राचार्य डॉ. लालसिंग खालसा यांच्या मार्गदर्शनाखाली पर्यावरण अभ्यास समितीमार्फत बीए भाग २ च्या विद्यार्थ्यांनी पळसगाव येथे जैवविविधताविषयकसामाजिक व कृषी, आर्थिक सर्वेक्षण केले.

जैवविविधताविषयक सामाजिक व कृषी, आर्थिक सर्वेक्षणाअंतर्गत सामाजिक घटक व कृषी आधारीत घटकांचा अभ्यास प्रश्नावलीच्या माध्यमाने विद्यार्थ्यांनी माहिती भरून घेतली. यामध्य सामाजिक व कुटुंबविषयक माहिती, जात, धर्म, व्यवसाय, पुरुष व स्त्रियांचे प्रमाण, साक्षरता, शौचालयाची व्यवस्था व घरगुती गॅसचा वापर, शेतकऱ्यांकडील शेतीचे प्रमाण, शेतातील मृदा प्रकार, प्रत्येक हंगामात घेण्यात येणाऱ्या पिकांची माहिती, शेती मशागतीसाठी लागणारा खर्च, पिकांपासून मिळालेल्या उत्पन्नाची नोंद, शेतीतील आवश्यक सिंचन साधनांचा वापर, अन्नधान्य विक्रीचे प्रमाण व प्रकार, शेतीसाठी घेतलेल्या कर्जाचा प्रकार, कृषी आधारीत उद्योग, शेतीसोबत असलेले जोडव्यवसाय, पिकपद्धती, शेतीवरील खर्च, उत्पादन, नफा-तोटा, पीक प्रारुप, पिकांची तिव्रता, शेतकऱ्यांचे उत्पन्न आदी घटकांचा अभ्यास केला. सदर सर्वेक्षण भूगोल विभागप्रमुख प्रा. पराग मेश्राम, प्रा. डॉ. विजय गोरडे यांच्या मार्गदर्शनाखाली करण्यात आले. विद्यार्थ्यांनी गावातील प्रत्येक घरी जावून माहिती गोळा केली. त्याचे विश्लेषण करून अहवाल तयार केला. सर्वेक्षणातील १०१ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

Prof. Parag S. Meshram
Head
Department of Geography

Manoharbhai Shikshan Prasarak Manadal's
Mahatma Gandhi Arts, Science & Late N. P. Commerce College
Armori Dist. Gadchiroli M.S. 441208
Department of Geography
Participant Student List
B.A.III – SEM -V & VI
Session: - 2020-21

Activity: - Socio-economic survey at palasgaon

Date: - 06/03/2021

Sr.No.	Students Name	Gender	Sign
1.	Madhuri Rahul Ramteke	Female	[signature]
2.	Shilpa Mukharu Meshram	Female	[signature]
3.	Harsha Anandrao Raut	Female	HRaut
4.	Akash Anil Gedam	Male	AGedam
5.	Jatin Ravindra Farande	Male	J.R.Farande
6.	Praful Gajanan Narnaware	Male	[signature]
7.	Vaibhav Omprakash Pal	Male	OPal
8.	Pratiksha Rajendra Yerche	Female	[signature]
9.	Jivan Manikarao Dahikar	Male	Dahikar
10.	Mayuri Devidas Mankar	Female	MMankar
11.	Mithun Vilas Dhodare	Male	[signature]
12.	Priti Rajesh Tembhurne	Female	P.R.Tembhurne
13.	Kushali Chamru Dudhakuwar	Female	K.C.Dhudhakuwar
14.	Chhabil Rambhau Sonule	Male	CSonule
15.	Kishor Ganpat Madkam	Male	Madkam
16.	Payal Abhiman Bawane	Female	P.A.Bawane
17.	Abhijit Netaji Meshram	Male	A.N.Meshram
18.	Nitin Moreshwar Mohurle	Male	Mohurle
19.	Gurudeo Vilas Mohurle	Male	[signature]
20.	Reshma Janardhan Chandankhede	Female	RChandankhede
21.	Sachin Jiwandas Kolte	Male	SKolte
22.	Soniya Shriram Vaidhya	Female	Svaidhya
23.	Diksha Subhash Raut	Female	DSRaut
24.	Nirasha Waman Dhok	Female	N.W.Dhok
25.	Priyanka Shivram Wadhai	Female	P.S.Wadhai
26.	Pravin Vishwanath Gedam	Male	P.V.Gedam
27.	Shital Manik Achala	Female	[signature]
28.	Pranjali Rajendra Uikey	Female	[signature]

Principal
Mahatma Gandhi Arts, Science & Late N. P. Commerce College,

M.G. Arts, Science & late N.P. Commerce College Armori

29.	Mayuri Bhagwan Dhore	Female	[signature]
30.	Khushlata Diwakar Dhurve	Female	[signature]
31.	Punam Rohidas Lingayat	Female	[signature]
32.	Rajat Wale Gota	Male	[signature]
33.	Khemeshwari Jaidev Kirange	Female	[signature]
34.	Riya J. Soyam	Female	[signature]
35.	Sarang Yashwant Nakhate	Male	— AA —
36.	Priyanka Vijay Wanve	Female	[signature]
37.	Khushbu Sanjay Khobragde	Female	[signature]
38.	Kiran Dhanraj Thakare	Female	[signature]
39.	Sonali Govardhan Shende	Female	[signature]
40.	Rupali Arun Chaudhari	Female	[signature]
41.	Daulat Tribhuvan Thela	Male	[signature]
42.	Hemlata Dadaji Chole	Female	[signature]
43.	Priya Prabhakar Sahare	Female	[signature]
44.	Lata Dinkar Pradhan	Female	[signature]
45.	Maheshwari Vilas Wakade	Female	[signature]
46.	Pratiksha Kashinath Bambole	Female	[signature]
47.	Rina Mahadev Pada	Female	[signature]
48.	Jayatai Hiraman Topse	Female	[signature]
49.	Raksha Hivraj Chatare	Female	[signature]
50.	Neha Maroti Sonkusare	Female	[signature]
51.	Purva Namdev Meshram	Female	[signature]
52.	Karishma Vilas Raut	Female	[signature]
53.	Jyoti Sukram Pulo	Female	[signature]
54.	Rahila Shakir Sheikh	Female	[signature]
55.	Devindra Devanand Kalbandhe	Female	[signature]
56.	Payal Abhiman Mankar	Female	[signature]
57.	Ajay Ramesh Gedam	Male	[signature]
58.	Pallavi Prabhakar Shende	Female	[signature]
59.	Akash shatrughna Kannake	Male	[signature]
60.	Ashwini Soma Majji	Female	— AA —
61.	Kunal Dilip Kalbandhe	Male	— AA —

Head
Department of Geography
Mahatma Gandhi Arts, Science & Late N.P. Commerce College, Armori

Principal
Mahatma Gandhi Arts, Science & Late N. P. Commerce College, Armori, Dist - Gadchiroli

M.G. Art's, Science & late N.P. Commerce College ★ Armori ★

Translation is on next page………

"RIGHT PLACE FOR BRIGHT FUTURE"
MANOHARBHAI SHIKSHAN PRASARAK MANDAL ARMORI'S
MAHATMA GANDHI ARTS, SCIENCE &
LATE NASARUDDINBHAI PANJWANI COMMERCE COLLEGE
ARMORI Dist. Gadchiroli (M.S.) 441 208
Affiliated to Gondwana University, Gadchiroli
Re-accredited by NAAC 'A' with 3.02 CGPA

PRINCIPAL
Dr. Lalsingh H. Khalsa
M. Sc., Ph. D.
Mob. 9422153197
E-mail:lalsinghkhalsa@yahoo.com

S.T.D.: 07137
Office: 266558/266043
Web: mgcollegearmori.ac.in
E-mail: mgcollege.armori@gmail.com

Translation

The Socio-Economic survey of the people of Palasgaon has been conducted by the B.A. III year students of the Department of Geography. They filled the questionnaire which contained the questions related to the area of agricultural land, irrigated and non-irrigated agricultural area, various crops and production, expenditure of agriculture, food security, Agro-based business, etc. The information about 158 families was collected and analyzed. The following information has been found in the survey.

1. In the survey of 158 families in Palasgaon, it is found that the proportion of Hindus is the highest, the proportion of Buddhism is very low while the proportion of other religions is not seen, as well as in the case of caste category like O.B.C., S.T., S.C. And N. T. in which the proportion of the O.B.C. category is highest.
2. Out of 158 families in Palasgaon, 108 households have access to toilets, while all 158 households have access to gas connections, of which 63 households possess gas connections through the Ujjawala Scheme.
3. In Palasgaon, the proportion of raw houses is more than that of pucca houses.
4. The maximum area under households in Palasgaon is 1 to 3 acres. It also shows the highest number of farming families not using irrigation equipment. Irrigation is more heavily irrigated by wells, lakes, and rivers than canals and tube well.
5. Farmers in Palasgaon use a lot of chemical fertilizers in their agriculture. Rice is the most important food crop in Kharif and Rabi seasons.
6. In the agricultural area of Palasgaon, black soil and sandy soil are found.
7. The main crop in Palasgaon is rice and RPN, Jai Shriram, 1010, Suvarna, Paras varieties of rice are grown.
8. Most of the farmers in Palasgaon seem to have taken loans from cooperative banks and farmers are seen selling their produce in private on a larger scale than the government.
9. Apart from agriculture, the main occupation in Palasgaon is mainly agricultural labor.
10. The area under agriculture in Palasgaon shows a higher rate of total profit as compared to total expenditure and total income.

All the above factors provide information on biodiversity records at Palasgaon.

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N N P Commerce College,
Armori, Dist Gadchiroli

Project Work B.A.III (Economics)

सत्र : 2020-21

- प्रोजेक्ट वर्क सादर केलेल्या विद्यार्थ्यांची यादी -

वर्ग : बि.ए. सेम-6

गट - अ

नांव		स्वाक्षरी
१. आकाश नंदकिशोर कत्रे	—	
२. कु. दामिनी बापूजी राऊत	—	
३. कु. काजल सुरेश देविकर	—	
4. कु. शितल मुरारी वाटगूरे	—	S.M. Watgure
5. अजय कोकराम बर्वे		
6. अंकुश डाकराम कलसारे		
7. निखील गजानन सोनटक्के	—	
8. कु. प्रगती मनिराम उईके	—	
9. कुंदन हिराजी पुराम	—	
10. ओमप्रकाश सुरेश मूलेटी	—	
11. कु. योगिता जयराम वड्डे	—	
12. कु. मनिषा रामदास कोरेटी	—	

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

M.G. Arts, Science & late N.P. Commerce College * Armori *

सत्र - 2020-21

. प्रोजेक्ट वर्क सादर केलेल्या विद्यार्थ्यांची यादी.

वर्ग - बि.ए. सेम 06

गट - ब

	नांव		स्वाक्षरी
१.	अमोल पुरुषोत्तम धकाते	–	Adhakate
२.	गौरव लिलाधर मेश्राम	–	Gmeshram
३.	रोशन नरेश मेश्राम	–	Rमेश्राम
4.	कु. पुजा जानकीदास अलाम	–	Palam
5.	कु. नर्मदा. जी. कोरेटी	–	Nkoreti
6.	कु अस्मिता रामदास वाकडे	–	Awakde
7.	अजय. सी. मडावी	–	Amadavi
8.	गरीब. एम. मडावी	–	Gmadavi
९.	आश्विनी सोमा माजी	–	Amaji
10.	ज्योती सुखराम पुलो	–	Pulo
11.	नेमिचंद नेवा किरंगे	–	Nkirange

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

M.G. Art's, Science & late N.P. Commerce College ★ Armori ★

Project Work B.A.III (Political Science)

Mahatma Gandhi Arts, Science & Late N. P. Commerce College
Armori Dist. Gadchiroli

Students of List of Project Allotment

Department of Political Science

Session 2020-21

S.N.	Name of Students	Project Allotment
1	Akshay Raju Ksheersagar	**Work of Dispute Resolution Committee in Wasa village**
2	Anjali Anandaro Gawale	
3	Avinash Girmaji Atram	
4	Bhavin Debuji Tiwade	
5	Gauri Jaydev Punghate	
6	Jitendra Yshwant Kumoti	
7	Kajal Kalidas Hichami	**Study of Implementation of MANREGA Work under Porla Gram Panchayat**
8	Kartik Yogaji Neware	
9	Madhuri Guman Harami	
10	Nikhil Ishwar Raut	
11	Pavan Pramod Kokode	
12	Prafulla Gopal Shendare	
13	Pravin Antaram Usendi	**Contemporary India: Challenges to Peace, Stability and National Unity**
14	Pravin Hiraman Kirange	
15	Priya Vijay Sawsakade	
16	Rohit Suresh Parsa	
17	Satyabhama Bedram That	

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

M.G. Arts, Science & late N.P. Commerce College, Armori

Head
Dep. of Poli-sci
[Prof: Gajanan Borkar]

Mahatma Gandhi Arts, Science & Late N. P. Commerce College
Armori Dist. Gadchiroli

List of Students of Research Project

Department of Political Science

Session 2020-21

S.N.	Name of Students	Signature
1	Akshay Raju Ksheersagar	
2	Anjali Anandaro Gawale	
3	Avinash Girmaji Atram	
4	Bhavin Debuji Tiwade	
5	Gauri Jaydev Punghate	
6	Jitendra Yshwant Kumoti	
7	Kajal Kalidas Hichami	
8	Kartik Yogaji Neware	
9	Madhuri Guman Harami	
10	Nikhil Ishwar Raut	
11	Pavan Pramod Kokode	
12	Prafulla Gopal Shendare	
13	Pravin Antaram Usendi	
14	Pravin Hiraman Kirange	
15	Priya Vijay Sawsakade	
16	Rohit Suresh Parsa	
17	Satyabhama Bedram That	

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

M.G. Arts, Science & late N.P. Commerce College ★ Armori ★

Project Work B.A.III (Sociology)

महात्मा गांधी कला, विज्ञान व स्व. न. पं. वाणिज्य महाविद्यालय आरमोरी

"पळसगाव गावातील महिलांचे सामाजिक आणि ऐतिहासिक अध्ययन"

GONDWANA UNIVERSITY, GADCHIROLI

गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली

समाजविज्ञान विद्याशाखेतील समाजशास्त्र या विषयातील

प्रकल्प(Project)

Class : B. A. III

मार्गदर्शक

डॉ. गजेंद्र कढव

समाजशास्त्र विभागप्रमुख

महात्मा गांधी महाविद्यालय, आरमोरी

गोंडवाना विद्यापीठ, गडचिरोली

२०२०-२१

2020-21

M.G. Arts, Science & late N.P. Commerce College, Armori

'पळसगाव गावातील महिलांचे सामाजिक आणि ऐतिहासिक अध्ययन'

शोध प्रकल्प सादर करणारे विद्यार्थी

विषय : समाजशास्त्र

Session: 2020 - 2021

Sr. No.	Name of Students	Sign
1.	Alka V. Chatale	Alka
2.	Bali G. Pilawan	[signature]
3.	Budharatn B. Barsagade	B B Barsagade
4.	Karishmatai P. Meshram	[signature]
5.	Khushabu W. Ramteke	K. Ramteke
6.	Kunal S. Upthale	Kunal
7.	Mangala P. Bramhnayak	Mangala
8.	Manisha Y. Boga	[signature]
9.	Nandu D. Wadikar	[signature]
10.	Nilam H. Ghugava	N. H. Ghugva
11.	Priya S. Hurra	P. S. Hurra
12.	Ramhari N. Pardhi	[signature]
13.	Ravi D. Neware	Ravi Neware
14.	Sakshi A. Khapre	Sakshi
15.	Shyamlata D. Tulavi	~~Sakshi~~ shyamlata
16.	Uttam B. Wadde	Uttam
17.	Sulochana S. Korekar	[signature]

Dt. 20/7/2021

[signature]

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. Commerce College,
A. Dist - Gadchiroli

M. G. College Armori

[signature]

Head
Dept. of Sociology & Research Centre
M. G. College, Armori

'पळसगाव गावातील महिलांचे सामाजिक आणि ऐतिहासिक अध्ययन'

प्रकरण १

प्रस्तावना :

भारतीय समाजाला प्रामुख्याने दोन भागात विभाजित केले जाते एक शहरी समाज आणि दुसरा ग्रामीण समाज. शहरी समाजात कृत्रिमता दिसून येते तर ग्रामीण समाजात नैसर्गिक जीवन दिसून येते. पूर्वी भारतीय समाजात संयुक्त कुटुंबपद्धती अस्तित्वात होती. परंतु आज मात्र ग्रामीण समाजात संयुक्त कुटुंबपद्धतीचे विघटन होऊन त्याची जागा विभक्त कुटुंबाने घेतली आहे. ग्रामीण समाजात आज विविध प्रकारचे परिवर्तन आढळून येत आहे. याच परिवर्तनाचा अभ्यास प्रस्तुत संशोधनातून केला आहे.

स्त्री आणि पुरुष या निसर्गाने निर्माण केलेल्या दोन मनुष्यजाती आहे. या दोघांनीही एकमेकांच्या सोबत राहावे, दोघांनीही परस्परांना पूरक बनावे आणि समाजधारणेचा प्रवाह टिकून राहावा असा निसर्गाचा संकेत असतो. परंतु निसर्गानेच स्त्रीवर एक महत्वाची जबाबदारी दिली ती म्हणजे मातृत्वाची जबाबदारी होय. आणि पुरुषांकडे पितृत्वाची जबाबदारी निसर्गाने दिलेली आहे. त्यामुळे स्त्री ज्याप्रमाणे शारीरिकदृष्ट्या आणि मानसिकदृष्ट्या अपत्यांच्या जन्माशी दीर्घकाळ निगडीत असते तसे पुरुष नसतात. एखादा पुरुष मुलाच्या जन्मासाठी कारणीभूत असला तरी तो आपल्या पिता या जबाबदारीतून मुक्त होऊ शकतो पण एखादी स्त्री मात्र आपल्या माता या जबाबदारीतून मुक्त होऊ शकत नाही.

प्रत्येकच मानवीसमाजात प्राचीन काळापासूनच स्त्रियांची, मातेची थोरवी गायली गेली आहे. भारतिय समाजात सुद्धा 'जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी'[२] असे गौरव वाल्मिकी रामायनातील श्लोकात दिसून येते. या श्लोकाचा अर्थ असा की जननी आणि जन्मभूमी ही स्वर्गापेक्षाही श्रेष्ठ आहे, त्याचप्रमाणे 'मातृदेव भाव' अश्या वचनांनी सुद्धा तिचा माहात्म्य गायले जाते. ज्या मातृत्वाच्या स्थानामुळे स्त्रीचा समाजात गौरव करण्यात येतो त्याच मातृत्व पदामुळे स्त्रियांना समाजात अनेक श्रृंखलांनी जखडून ठेवले आहे. स्त्री समाजात बंदिस्त राहिल्याने तिच्या जीवनात अनेक प्रकारच्या समस्या निर्माण झाल्या आहेत.

स्त्री ही सर्वप्रथम एक मनुष्य आहे आणि नंतर ती स्त्री आहे, परंतु स्त्री ही प्रथम मनुष्य आहे असे समाज मनात नाही. प्रत्येकच समाजात पुरुषाला माणूस म्हणून संबोधले जाते तर स्त्रीला बाईमाणूस म्हणून तिला संबोधले जाते. भारतामध्ये स्त्रियांचे पुरुषांची अर्धांगिनी, शक्ती, विद्येची देवता म्हणून तिच्या गौरव केला जातो परंतु हा केवळ एक समाजाचा देखावा आहे कारण याच संस्कृतीत स्त्रियांना देवता म्हणून डोक्यावर घेतले जाते आणि दुसरीकडे तिला

Principal
Mahatma Gandhi Arts, Science & Late Commerce College, Gadchiroli

पुरुषांच्या तुलनेत दुय्यम आणि कनिष्ठ स्थान दिले जाते. हा विरोधाभास भारतीय संस्कृतीमध्ये दिसून येतो याच उदाहरण म्हणजे भारतीय संस्कृतीत सीता, सावित्री सारख्या अनेक स्त्रियांना आदर्श मानले जाते पण त्याचवेळेस द्रौपदीचे मात्र चीरहरण होऊन तिची तिच्या आप्तस्वकीयांकडूनच विटंबना झाल्याचेही भारतीय संस्कृतीत दिसून येते. भारतीय संस्कृतीत स्त्रियांच्या दर्जा हा खूपच खालावलेला आहे. डॉ. लीला पाटील यांनी भारतीय समाजात स्त्री ही पतीच्या दृष्टीकोनातून फक्त एक भोगवस्तू आहे, कपाळावर कुंकू हेच पत्नीच भाग्य आणि चूल आणि मूल हेच तीच जीवन मंत्र, अशी भारतीय स्त्रियांविषयी आपली भूमिका मांडली आहे. भारतीय संस्कृतीत स्त्रियांना पुरुषी अहंकार, पतीशाही प्रवृत्ती गाजवणे, पतीची हुकुमशाही किंवा पत्नीला पतीशिवाय कोणीच नाही म्हणून तिच्यावर आपले अधिकार गाजविणे याप्रकारच्या प्रवृत्तीला स्त्रियांना नेहमीच समोर जावे लागते. भारतीय संस्कृती ही प्रामुख्याने पुरुषप्रधान संस्कृती असल्याने भारतीय समाजात स्त्री जन्माला येणे हे पाप आणि अत्यंत क्लेशदायक मानले जाते. मुलगी जन्माला येते ते माता - पित्यांच्या अपेक्षाभंगातूनच कारण पुरुषप्रधान संस्कृतीत मुलगा हा वंशाचा दिवा, कुलदीपक, म्हातारपणाची काठी असतो म्हणूनच माता- पिता या दोघांनाही जन्माला येणारे अपत्य मुलगाच असावा असे अपेक्षित असते. जन्माला येणारे बाळ जर मुलगी असेल तर ती कितीही सुंदर असली तरी त्या मुलीच्या आयुष्याच्या शेवटपर्यंत तिला उपेक्षाच सहन करावी लागते.

राजस्थान या राज्यात तर काही समाजात एखाद्या व्यक्तीला मुलगी झाली असेल तर, त्या व्यक्तीला कोणी 'काय झाले? असे प्रश्न विचारल्यास काहीच झाले नाही, असे उत्तर सांगण्याची प्रथा असल्याची दिसून येते. म्हणजेच मुलगी झाली म्हणजे काहीच झाले नाही असे सांगणे म्हणजे एकप्रकारे समाजात स्त्रीचे अस्तित्व शून्य आहे असे सांगणे होय. स्त्रियांच्या संदर्भात समाजामध्ये अनेक प्रकारच्या अनिष्ठ असहनीय आणि क्लेशदायक अश्या प्रथा, परंपरा आहेत की ज्यामुळे 'एका मुलीच्या पिता असणे म्हणजे एकप्रकारे कष्ठच भोगणे होय' असे चित्र समाजामध्ये निर्माण झाले आहे.

आज १९ व्या शतकात सुद्धा भारतीय स्त्रियांच्या संदर्भात समाजाचा दृष्टिकोन बदललेला नाही. आज स्त्री पुरुषांच्या बरोबरीने शिक्षण घेत आहे, त्यामुळे विज्ञान, तंत्रज्ञान, कायदा, राजकारण, वैद्यकशास्त्र, नोकरशाही अश्या अनेक क्षेत्रात ती प्रगती करीत असल्याची आढळून येते. स्त्रिया विविध क्षेत्रात पुढे जात असल्या तरी समाजात विशेषतः कुटुंबात मात्र तिला मानाचे आणि आदराचे स्थान मिळत असल्याचे दिसून येत नाही. आज स्त्रियांवर अन्याय, अत्याचार, बलात्कार आणि विनयभंग मोठ्या प्रमाणात होत असल्याचे दिसून येते. आज स्त्री ही कुटुंबात सुद्धा सुरक्षित नसल्याचे दिसून येते.

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
... College

M.G. Art's, Science & late N.P. Commerce College, Armori

गडचिरोली जिल्हयाचा इतिहास

26 ऑगष्ट 1982 रोजी चंद्रपूर जिल्हयाचे विभाजन होवून गडचिरोली हा नविन जिल्हा उदयास आला. गडचिरोली जिल्हयामध्ये पुरमशाह राजाची राजधानी टिपागड व वैरागड येथे होती तेथे प्राचीन किल्ले आहेत. चामोर्शी तालुक्यात मार्कंडा येथे वैनगंगा नदीच्या उत्तर वाहिनीवर हेमाडपंथी मार्कंडेश्वर देवस्थान आहे. या प्रदेशामध्ये घनदाट जंगल आणि जास्त प्रमाणात गड, पहाड असल्यामूळे या जिल्हयाचे गडचिरोली असे नाव पडले. हा आदिवासी जिल्हा असून या जिल्हयात विविध आदिवासी जमातीचे वास्तव्य येथे आहे. या जमातीमध्ये प्रामुख्याने गोंड, कोलाम, माडिया, परधान इत्यादी जमातींचा समावेश होतो. ते लोक संदेशाची देवाण-घेवाण आपसात करतांना गोंडी, माडिया या बोली भाषेचा वापर करतात. त्याच बरोबर गडचिरोली जिल्हयात मराठी, हिंदी, तेलगू, बंगाली, छत्तीसगडी इत्यादी भाषा बोलल्या जातात.

भौगोलिक स्थिती :

या जिल्हयाचा विस्तार 18°41' उत्तर ते 20°50' उत्तर अक्षांशच्या व 79°46' ते 80°55' पुर्व रेखांशाच्या दरम्यान आहे. जिल्हयाचे एकूण क्षेत्रफळ 14412 चौ.मी. इतके असून या जिल्हयाने महाराष्ट्र राज्याचा 4.69% भाग व्यापलेला आहे.

जिल्हयातील प्रमुख व्यवसाय शेती असून 82 टक्के लोक शेती व्यवसाय करतात व उर्वरीत हंगामात बेकार रहावे लागते हे या जिल्हयाचे वैशिष्ट्ये आहे. उद्योगांसाठी लागणारा कच्चा माल मोठ्या प्रमाणात जिल्हयात उपलब्ध असूनसुध्दा त्यावर प्रक्रिया करणारे उद्योगधंदे नाहीत. लोहपोलादाच्या खाणी असून लोहपोलाद कारखाने स्थापन झालेले नाही. ज्या आदिवासी लोकांनी जंगल जोपासले, संवर्धन केले त्याच जंगलामुळे तुलतुली सारखे सिंचन प्रकल्प कोट्यावधी रुपये खर्च करुनसुध्दा वन कायद्यामुळे रखडलेले आहेत. जे जंगल आदिवासींनी जोपासले तेच जंगल आज त्यांच्या विकासाच्या मार्गात अडथळे निर्माण करीत आहेत. निसर्गाची देणगी असतांना सुध्दा या सर्व बाबींच्या परिणामामुळे जिल्हा मागास राहलेला आहे. जिल्हयातील दारिद्र्य आणि बेरोजगारीची परिस्थिती लक्षात घेता केंद्र व राज्य शासनाने अनेक योजना राबविल्या. त्यापैकी ग्रामीण भागात फलदायी ठरलेली एकमात्र योजना म्हणजे रोजगार हमी योजना होय. या योजनेद्वारे ग्रामीण भागातील अंगमेहनतीचे काम करणाऱ्या अकुशल मजूरांच्या कुटूंबांना एका आर्थिक वर्षात 100 दिवस रोजगाराची हमी दिली जाते. शहरी भागाकडे होणारे स्थालांतरण थांबवून गावातल्या रोजगार निर्मिती करुन स्थायी स्वरुपाची मालमत्ता निर्माण केली जाते. तसेच ग्रामीण भागाचा विकास आणि विस्तार करण्यास या योजनेचे अन्यसाधारण महत्व आहे.

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Dist - Gadchiroli

प्रकरण २

संशोधन पद्धती

प्रस्तुत शोधप्रकल्प गडचिरोली जिल्ह्यातील आरमोरी तालुक्यातील पळसगाव या गावातील महिलांच्या संदर्भात आहे. या शोधप्रकल्पाकरिता गडचिरोली जिल्यातील २० नमुन्यांची अध्ययनात निवड करून मुलाखत अनुसूचीच्या माध्यमातून त्यांचे प्रत्यक्ष मुलाखती घेऊन विषयासंबंधी चिकीत्सक आणि क्रमबद्ध अभ्यास करून त्यांची पध्दतशीर मांडणी करण्यात आली.

संशोधनाची उद्‌दिष्ट्ये

१. लिंगाच्या आधारावर वेगवेगळ्या काळातील स्त्री - पुरुषांच्या दर्जा तपासणे.

२. स्त्री - पुरुषांच्या असमानतेचे अध्ययन करणे.

३. स्त्रियांच्या सामाजिक परिवर्तनाचा अभ्यास करणे.

४. स्त्रियांवरील अत्याचाराची माहिती घेणे.

गृहीतकृत्य

१. स्त्रीच्या दुर्बलतेस नैसर्गिक कारणांपेक्षा सामाजिक कारणेच जास्त जबाबदार आहेत.

२. आधुनिक काळात स्त्रिया सुशिक्षित झाल्या, अर्थार्जन करू लागल्या परंतु महिलांवरील अत्याचार मात्र कमी झाले नाही.

३. समाजात मोठ्या प्रमाणात स्त्री-पुरुष असमानता आढळून येते.

नमुना निवड

प्रस्तुत शोधप्रकल्प पूर्ण करण्याकरिता गडचिरोली जिल्ह्यातील आरमोरी तालुक्यातील पळसगाव गावातील २० महिलांची निवड सहेतुक नमुना निवड पद्धतीने केली आहे.

प्रकरण ३

महिलांचे सामाजिक आणि ऐतिहासिक अध्ययन

प्रस्तुत शोधप्रकल्प गडचिरोली जिल्ह्यातील आरमोरी तालुक्यातील पळसगाव या गावातील महिलांच्या संदर्भात आहे. या शोधप्रकल्पाकरिता गडचिरोली जिल्यातील पळसगाव या गावातील २० महिलांची अध्ययनात नमुना निवड म्हणून निवड केली आहे. त्यांची प्रत्यक्ष मुलाखत अनुसूचीच्या माध्यमातून त्यांचे मुलाखती घेऊन माहिती संकलित करण्यात आली ही आकडेवारी खालील सारणीतून दिसून येते.

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,

M.G. Art's, Science & late N.P. Commerce College ★ Armori ★

सामाजिक आणि ऐतिहासिक माहिती दर्शविणारी सारणी

प्रश्न क्र.	महिलांचे मत	प्रतिसाद		एकूण
		होय	नाही	
२.	वैवाहिक स्थिती	१५ (७५.००%)	५ (२५.००%)	२० (१००%)
३	शिक्षण	१४ (७०.००%)	६ (३०.००%)	२० (१००%)
४	कुटुंबातील एक सदस्य म्हणून स्त्रियांचे कुटुंबातील निर्णय प्रक्रियेत स्त्रियांचे मत विचारले जातात काय?	११ (५५.००%)	०९ (४५.००%)	२० (१००%)
५	समाजातील धार्मिक, सांस्कृतिक कार्यक्रमात जाण्याची तुम्हाला परवानगी आहे काय ?	१७ (८५.००%)	३ (१५.००%)	२० (१००%)
६	आपल्या कुटुंबात विवाह करतांना मुलींची पसंती विचारली जाते काय?	१४ (७०.००%)	६ (३०.००%)	२० (१००%)
७	कुटुंबात अविवाहित किंवा विधवा स्त्रियांना मानाचे स्थान आहे काय?	०९ (४५.००%)	११ (५५.००%)	२० (१००%)
८	आंतरजातीय आणि आंतरधर्मीय विवाहाबद्दल आपले मत	८ (४०.००%)	१२ (६०.००%)	२० (१००%)
९	मुलगा हा वंशाचा दिवा आहे आणि मुलगी पराया धन आहे याविषयी मत	१७ (८५.००%)	३ (१५.००%)	२० (१००%)
१०	मुलांसारखेच मुलींनी शिक्षण घेतले पाहिजे याविषयी मत	१८ (९०.००%)	२ (१०.००%)	२० (१००%)
११	आपण आपल्या मुलीला मोठ्या शहरात शिक्षण आणि नोकरी करायला पाठवाल काय?	८ (४०.००%)	१२ (६०.००%)	२० (१००%)
१२	प्रेम विवाहाविषयी आपले मत काय ?	५ (२५.००%)	१५ (७५.००%)	२० (१००%)

निष्कर्ष

१. अध्ययन क्षेत्रात निवडलेल्या स्त्रिया ७५ टक्के विवाहित असून त्यापैकी २५ टक्के स्त्रिया अविवाहित आहे. यापैकी ७० टक्के स्त्रिया शिक्षित असून 30 टक्के स्त्रिया अशिक्षित आहे.

२. कुटुंबातील एक सदस्य म्हणून स्त्रियांचे कुटुंबातील निर्णय प्रक्रियेत स्त्रियांचे मत विचारले जात असल्याचे दिसते.

३. समाजातील धार्मिक, सांस्कृतिक कार्यक्रमात स्त्रियांना जाण्याची परवानगी असल्याचे दिसते.

४. कुटुंबात विवाह करतांना मुलींची पसंती विचारली जात असल्याचे दिसून येते.

५. कुटुंबात अविवाहित किंवा विधवा स्त्रियांना मानाचे स्थान मिळत नसल्याचे दिसून येते.

६. अध्ययन क्षेत्रातील ६० टक्के स्त्रिया आंतरजातीय आणि आंतरधर्मीय विवाह करण्याबाबत असहमत आहे.

७. मुलगा हा वंशाचा दिवा आहे आणि मुलगी पराया धन आहे याविषयी आजही स्त्रिया सहमत असल्याचे दिसते.

८. मुलांसारखेच मुलींनी शिक्षण घेतले पाहिजे याविषयी स्त्रिया सहमत असल्याचे दिसते.

९. मुलीला मोठ्या शहरात शिक्षण आणि नोकरी करायला पाठविण्याबाबत स्त्रिया सहमत नाही.

सूचना

१. समाजामध्ये स्त्री-पुरुष समानतेची बीजे रुजविण्याचे प्रयत्न करावे.

२. मुलगा वंशाचा दिवा आणि मुलगी पराया धन आहे, मुलाचा हातून मृत्यूनंतर अग्नी दिल्यावर मोक्ष प्राप्त होतो, मरतांना मुलाचा हातून पाणी प्यावे ही समाजाची मानसिकता बदलविण्यात यावी.

३. मुलीचे संगोपन करतांना मुलगा आणि मुलगी यात भेदभाव करू नये.

४. मी स्त्रियांवर अत्याचार करणार नाही आणि दुसऱ्यालाही करू देणार नाही अशी भूमिका प्रत्येक समाजाने घेतली पाहिजे.

५. 'बालिका बचाव अभियान', 'लेक लाडकी अभियान' असे अभियान राबविण्यात येऊन यात समाजाने सक्रियपणे भाग घेतला पाहिजे तसेच ज्या परिवारात मुलीनी जन्म घेतला आहे अशा परिवाराचे समाजात जल्लोषात स्वागत पाहिजे.

६. स्त्रियांच्या मनात पुरुषी वर्चस्वाची भावना इतकी भिनलेली आहे की, स्त्रिया स्वतःच आपण पुरुषांपेक्षा दुय्यम आहे असा दर्जा तिने स्वीकारलेला आहे. कोणताही निर्णय घ्यायचा असल्यास

ती पुरुषांना विचारूनच ती निर्णय घेत असते. जेव्हा स्त्रिया आपली ही मानसिकता बदलतील तेव्हाच त्यांच्यावरील अन्याय अत्याचार कमी होईल.

संदर्भ

Madan G. R. : ' Indian Social Problem' Allead Publisher New Delhi- 2006 Marriage and Familly in India Oxford University Press Bombay - 1989

Mukhaejee Ramkrishna : 'Systematic sociology' Sage Publication, New Delhi 1993

Shankar G. N. &Rao : 'Sociology ' S. Chand & Company, 1997

Singh K. : 'Religion and society ' Shahu Publisher Center Kanpur

Sing Karan and Sanyal R. K. : 'Population', Poverty and the Future NI Publication New Delhi 2005

Selraranju Nakkiram : 'Research Method and social science' Rao Publication Hydrabad 2007

Vidyas Bhushan : Introduction to Sociology, Kitab Mahal Sachdeva Allahabad, 1989.

Palasgav Map

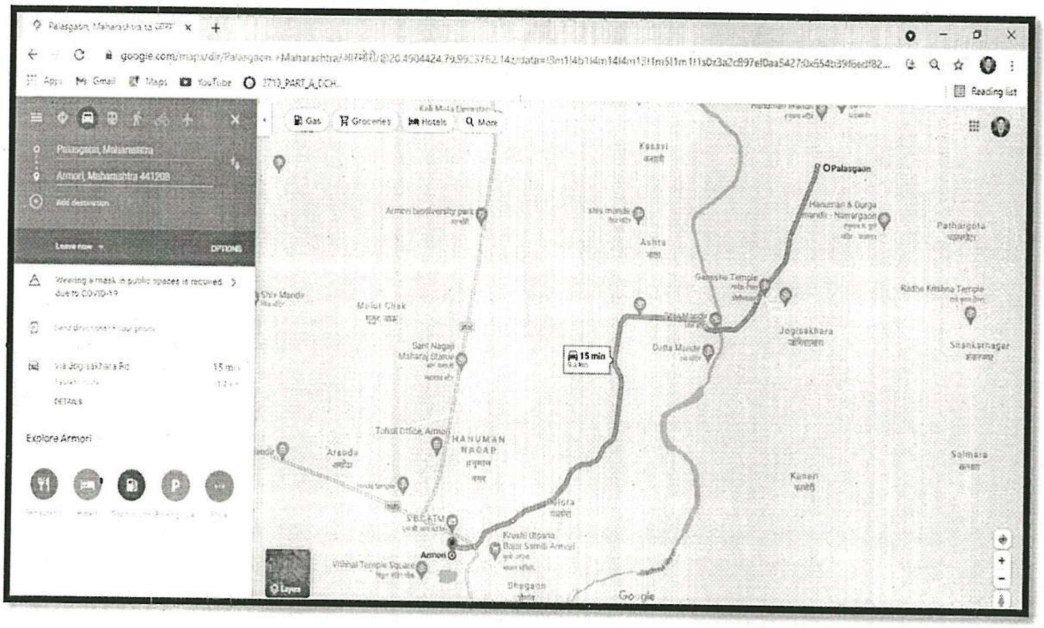

'पळसगाव गावातील महिलांचे सामाजिक आणि ऐतिहासिक अध्ययन'

मुलाखत अनुसूची

१.उत्तरदात्यांचे नाव

२. वैवाहिक स्थिती

१. होय २. नाही

३..शिक्षण

१. होय २. नाही

४. कुटुंबातील एक सदस्य म्हणून स्त्रियांचे कुटुंबातील निर्णय प्रक्रियेत स्त्रियांचे मत विचारले जातात काय?

१. होय २. नाही

५. समाजातील धार्मिक, सांस्कृतिक कार्यक्रमात जाण्याची तुम्हाला परवानगी आहे काय ?

१. होय २. नाही

६. आपल्या कुटुंबात विवाह करतांना मुलींची पसंती विचारली जाते काय? १. होय २. नाही

७. कुटुंबात अविवाहित किंवा विधवा स्त्रियांना मानाचे स्थान आहे काय? १. होय २. नाही

८. आंतरजातीय आणि आंतरधर्मीय विवाहाबद्दल आपले मत कसे आहे ? १. सहमत २. असहमत

९. मुलगा हा वंशाचा दिवा आहे आणि मुलगी पराया धन आहे याविषयी आपण सहमत आहे का?

१. होय २. नाही

१०. मुलांसारखेच मुलींनी शिक्षण घेतले पाहिजे असे आपल्याला वाटते काय?

१. होय २. नाही

११. आपण आपल्या मुलीला मोठ्या शहरात शिक्षण आणि नोकरी करायला पाठवाल काय?

१.होय २. नाही

१२.प्रेम विवाहाविषयी आपले मत काय ? १.होय २. नाही

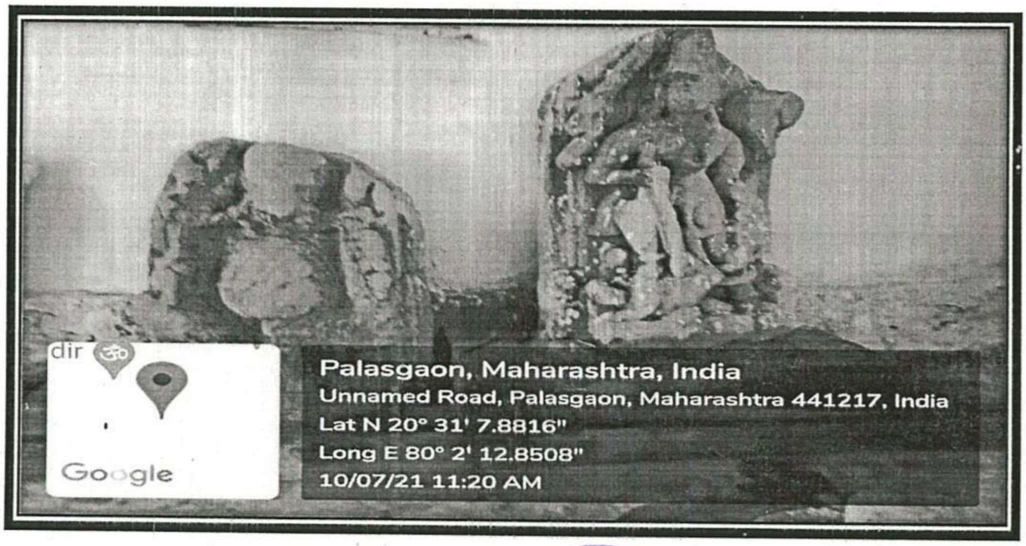

M.G. Arts, Science & late N.P. Commerce College ★ Armori ★

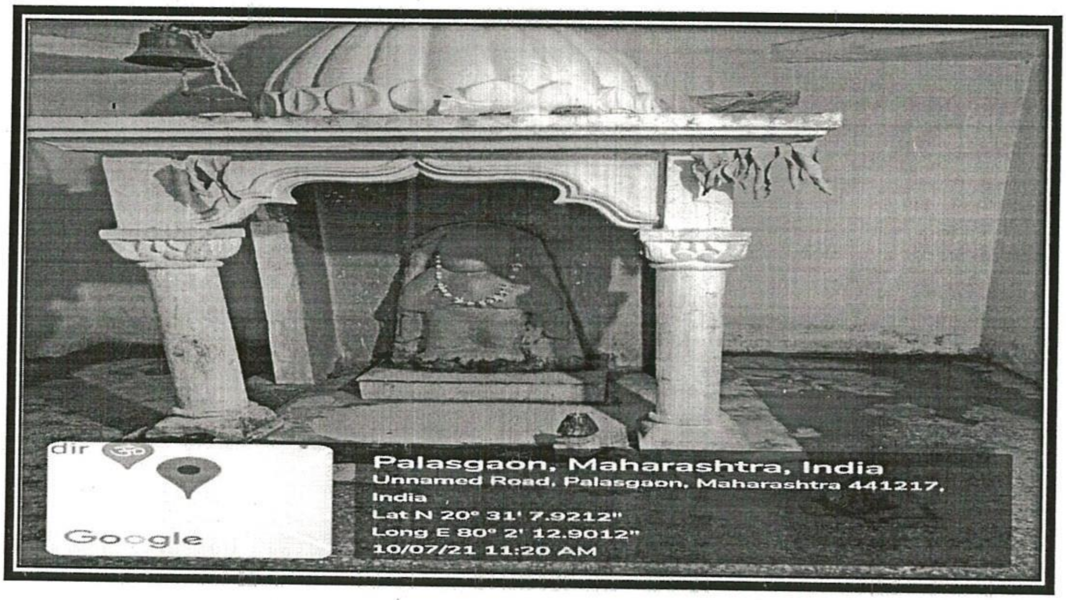

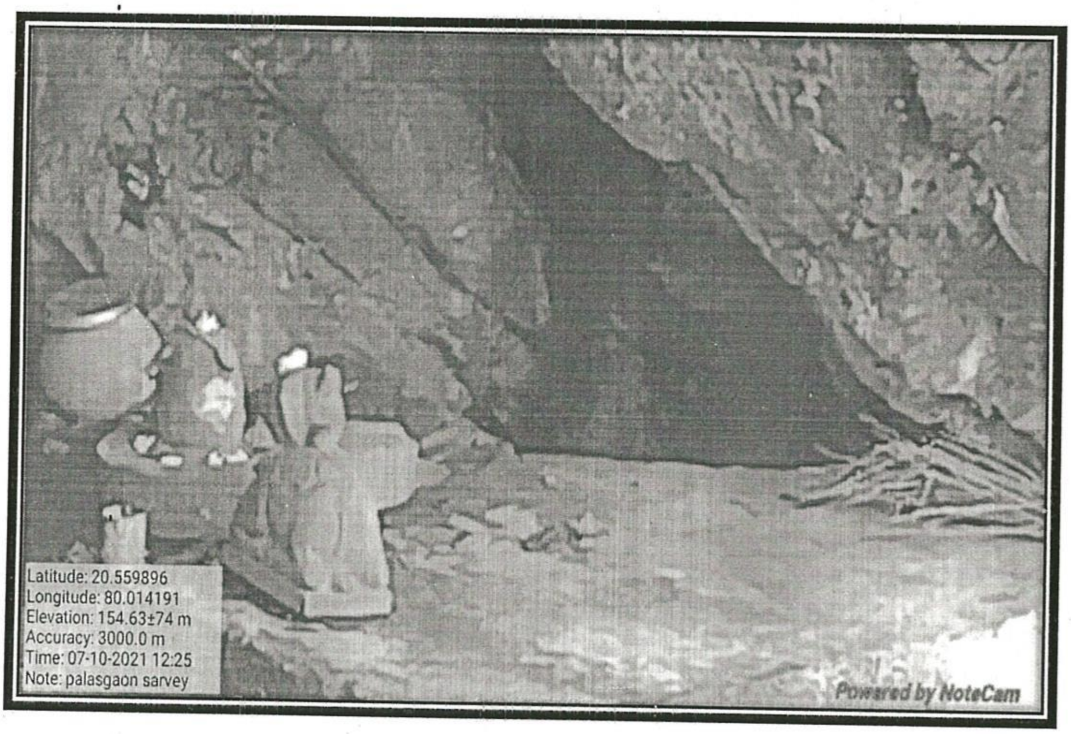

M.G. Art's, Science & late N.P. Commerce College ★ Armori ★

Translation is on next page…………..

"RIGHT PLACE FOR BRIGHT FUTURE"
MANOHARBHAI SHIKSHAN PRASARAK MANDAL ARMORI'S
MAHATMA GANDHI ARTS, SCIENCE &
LATE NASARUDDINBHAI PANJWANI COMMERCE COLLEGE
ARMORI Dist. Gadchiroli (M.S.) 441 208
Affiliated to Gondwana University, Gadchiroli
Re-accredited by NAAC 'A' with 3.02 CGPA

PRINCIPAL
Dr. Lalsingh H. Khalsa
M. Sc., Ph. D.
Mob. 9422153197
E-mail:lalsinghkhalsa@yahoo.com

S.T.D.: 07137
Office: 266558/266043
Web: mgcollegearmori.ac.in
E-mail: mgcollege.armori@gmail.com

Translation

'The social and historical study of the women of Palasgaon village'

The present research project is related to the women of Palasgaon village in Armori taluka of Gadchiroli district. For this research project, 20 specimens from Palasgaon village were selected for the study, and their physical interviews were conducted.

1. Women selected in the field of study are 75% married, and 25% of them are unmarried. Seventy percent are educated, while thirty percent are uneducated.
2. As a member of the family, women seem to be being asked for their opinion in the family decision-making process.
3. Women seem to be allowed to attend social, religious, and cultural events.
4. Girls' preferences are asked in marriages.
5. It is seen that unmarried or widowed women do not get a respectable place in the family.
6. 60% of women in the study area disagree with inter-caste or inter-religious marriage.
7. Even today, women seem to agree that a son is the beacon of lineage and a daughter is a foreign wealth.
8. Women seem to agree that girls should be educated just like boys.
9. Women seem to agree to be sent to work and education in the big city.

Mahatma Gandhi Arts, Science & late N.P. Commerce College, Armori

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

Project Work B.A.III (History)

Mahatma Gandhi Arts, Science & Late N. P. Commerce College
Armori Dist. Gadchiroli

Students of List of Project Allotment

Department of History

Session 2020-21

S.N.	Name of Students	Project Allotment
1	Bharat G. Barsagade	**Causation of the Uprising of 1857**
2	Bharti R. Nagapure	
3	Bhavesh K. Salame	
4	Dhiraj M. Hundra	
5	Dipali A. Chaudhari	
6	Jayashri D. Gavture	
7	Manisha H. Ingale	
8	Mayuri M. Narnaore	
9	Mona M. Parase	
10	Monali S. Neware	
11	Pingala R. Kirange	**Causes and Aftermath of the Cold War**
12	Prachika Y. Walthare	
13	Shilpa K. Babanwade	
14	Shrikant R. Karangami	
15	Shubham H. Kowachi	
16	Shubhangi K. Dadmal	
17	Sneha B. Gedam	
18	Vaishnavi T. Banbale	
19	Vaishnavi R. Selote	

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,

Mahatma Gandhi Arts, Science & Late N. P. Commerce College
Armori Dist. Gadchiroli

List of Students of Research Project

Department of History

Session 2020-21

S.N.	Name of Students	Signature
1	Bharat G. Barsagade	
2	Bharti R. Nagapure	
3	Bhavesh K. Salame	
4	Dhiraj M. Hundra	
5	Dipali A. Chaudhari	
6	Jayashri D. Gavture	
7	Manisha H. Ingale	
8	Mayuri M. Narnaore	
9	Mona M. Parase	
10	Monali S. Neware	
11	Pingala R. Kirange	
12	Prachika Y. Walthare	
13	Shilpa K. Babanwade	
14	Shrikant R. Karangami	
15	Shubham H. Kowachi	
16	Shubhangi K. Dadmal	
17	Sneha B. Gedam	
18	Vaishnavi T. Banbale	
19	Vaishnavi R. Selote	

Principal
Mahatma Gandhi Arts,
Science & Late
N. P. Commerce College,
Armori, Dist - Gadchiroli

M.G. Arts, Science & late N.P. Commerce College * Armori *